

III. Śladami PRL-u

Długość trasy: 14,5 km
 Czas wędrowki pieszej: 4 h
 Czas wędrowki rowerowej: 2 h

LEGENDA

- punkt trasy
- interesujący obiekt w pobliżu trasy
- oznaczenie trasy
- kierunek zwiedzania
- Urząd Miasta
- Starostwo Powiatowe
- Szpitale
- Pogotowie ratunkowe
- Policja
- Straż Pożarna
- Poczta
- stacja benzynowa
- kościół
- muzeum

- 1 Samolot**
- 2 Miejska Biblioteka Publiczna w Otwocku**
- 3 „Villa Alba” – centrala NKWD**
- 4 „Gomułkówka”**
- 5 „Bermanówka”**
- 6 Willa ppłk. Józefa Świątło**
- 7 Dom Dziecka przy ul. Komunardów**
- 8 Posterunek MO przy dworcu PKP**

KRIOCENTRUM
 MEDYCYNĄ ESTETYCZNA
 CHIRURGIA OGÓLNA
 ul. Kraszewskiego 83/4
 tel. 22 779 28 21,
 www.kriocentrum.pl

Zalesin
 Restauracja Zalesin
 ul. Ambasadorska 14
 tel. 22 788 92 47, www.zalesin.pl

A & B HURTOWNIA INSTALACYJNO-SANITARNA
 ul. Majowa 204, tel. 22 788 88 71
 www.aib.waw.pl

ACTIVE 4R OTWOCKIE STUDIO URODY
 ul. Rzemieślnicza 6, tel. 22 779 20 11
 www.4ractivestudio.pl

EHA POL SKLEP I SERWIS ROWEROWY
 ul. Poniatowskiego 19, tel. 22 788 17 22
 www.eha-pol.com.pl

Samolot

1

skrzyżowanie ul. Andriollego z Hożą

Postawiony w połowie lat 60. między ulicami: Hożą, Kruczą i Andriollego przez ponad 30 lat był dla mieszkańców Otwocka znakiem orientacyjnym. Mieszkańcy i przyjezdni posługiwali się określeniami typowymi tylko dla Otwocka: *Sklep przy samolocie; Spotkajmy się przy samolocie; Mieszkam przy samolocie.*

30 maja 2000 roku decyzją Rady Miasta Otwocka samolot został zdemontowany, jednak nadal wielu otwocczan spotyka się przy samolocie.

Odległość do kolejnego punktu: 20 m
Skrzyżowanie ulic Andriollego i Hożej

Miejska Biblioteka Publiczna w Otwocku

2

ul. Andriollego 45

Przedwojenny budynek mieszkalny zajęty został po wkroczeniu wojsk sowieckich 29 lipca 1944 roku na siedzibę NKWD. Trudno stwierdzić, jak liczne były oddziały policji politycznej które ulokowały się w Otwocku. Dostępne źródła sugerują, że były znaczne. Rozmieszczono je w kilku odrębnych budynkach, m.in. w *Villi Alba* (pkt. 3 trasy), willi *Wanda*, w budynkach przy ul. Legionów i Bernardyńskiej oraz w leśniczówce między Otwockiem a Karczewem.

Jedyną pozostałością po czasach funkcjonowania NKWD w Bibliotece są ciężkie, metalowe drzwi z wizjerami w piwnicach budynku.

Po opuszczeniu Otwocka przez wojska sowieckie parter budynku stał się siedzibą

Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej i Prokuratury. Na piętrze zakwaterowano pracowników resortu.

Od 1969 roku mieści się w nim Miejska Biblioteka Publiczna.

Budynek jest częścią rejestru programu edukacyjnego Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu przy Instytucie Pamięci Narodowej.

Odległość do kolejnego punktu: 2,4 km.
Ul. Hożą do końca, następnie w prawo w ul. Armii Krajowej. Przez przejazd kolejowy w ul. Żeromskiego, następnie w prawo w ul. Reymonta.

Villa Alba – centrala NKWD

3

ul. Reymonta 68/70

29 lipca 1944 roku Otwock zajęty został przez wojska sowieckie, a wraz z nimi przybyło NKWD. Niektóre źródła sugerują, że była to duża liczba oddziałów rozlokowanych w kilku odrębnych budynkach. Jednym z nich była *Villa Alba*, należąca niegdyś do prawosławnego metropolity Dionizego. W niej właśnie miała znajdować się centrala NKWD.

W lipcu 1944 roku więziono w niej między innymi Tadeusza Sztumberk-

-Rychtera „Żegotę”, szefa sztabu 27. Wołyńskiej Dywizji AK.

Od 1946 roku właścicielem willi jest Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Misjonarek.

Dawna *Villa Alba* została zburzona w 1986 roku, a posesję zabudowano budynkami klasztorными.

Odległość do kolejnego punktu: 3,3 km
W prawo w ul. Krasińskiego, następnie w lewo w ul. Warszawską. Skręcamy w prawo w ul. Narutowicza, następnie w lewo w ul. Sułkowskiego.

Gomułkówka

4

ul. Sułkowskiego 1

Wybudowaną tuż przed drugą wojną światową willę po wojnie zajęło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. W latach 60. XX wieku na swoją letnią siedzibę wyznaczył ją ówczesny I sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka. Mieszkańcy Otwocka od czasu do czasu widywali go spacerującego po lesie zawsze w towarzystwie ochrony i psa. Informacje o tym co działo się w willi Gomułki były objęte tajemnicą. Nawet władze Otwocka nie bardzo wiedziały kto, kiedy i po co tam przyjeżdża. Cała okolica miała charakter zamknięty. Przez wiele lat w pobliżu domu I sekretarza nie wolno było budować.

W 1982 roku był w niej internowany jeden z najbardziej znanych na świecie Polaków – Lech Wałęsa.

Po roku 1989 MSW postanowiło oddać część nieruchomości, których z przy-

czyn finansowych nie było w stanie dalej utrzymywać. Ponad dwuhektarowa nieruchomość została 30 lipca 1990 r. przekazana w 10-letnią dzierżawę Fundacji Dzieci Specjalnej Troski z przeznaczeniem na cele statutowe.

W sierpniu 1999 r. władze miasta wystąpiły o komunalizację terenu. We wrześniu tego samego roku o nieruchomości starał się również powiat otwocki. Z wnioskiem przejęcia terenu wystąpił także Zarząd Mazowieckiego i Chojnowskiego Parku Krajobrazowego, który chciał w budynku urządzić swoją siedzibę. Miasto Otwock poparło propozycję Zarządu Parku i od 2005 roku „Gomułkówka” jest siedzibą Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych.

Odległość do kolejnego punktu: 900 m
Powrót do ul. Narutowicza. Skręcamy w lewo na teren Muzeum Ziemi Otwockiej w przedwojenną ul. Bema

Bermanówka

5

ul. Narutowicza 2

W głębi sosnowego lasu stoi niezwykle interesujący, klasycystyczny budynek nawiązujący swym wyglądem do architektury murowanych dworców. Budynek ten został wybudowany w latach 1954–1956 dla jednego z najgroźniejszych ludzi okresu stalinowskiego – Jakuba Bermana, odpowiedzialnego za prześladowania przez organa bezpieczeństwa wielu milionów obywateli naszego państwa.

Chociaż Berman oficjalnie nie zajmował eksponowanych stanowisk, to jednak kierował ideologią PZPR, a także, pełniąc funkcję członka Komitetu Politycznego KC ds. Bezpieczeństwa Publicznego, sprawował nadzór nad działaniami Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego.

Budynek został wybudowany na terenach określanych wówczas mianem mienia opuszczonego, na zlecenie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Nie jest

wykluczone, że budynek powstał z cegieł wywiezionych z Warszawy podczas akcji odgruzowywania stolicy. Niestety do dnia dzisiejszego nie została odnaleziona księga wieczysta tego terenu.

Ziemia wokół willi została ogrodzona, a teren był patrolowany przez oddziały podległe Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego, czyli Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Ostatecznie Berman został pozbawiony praw do przebywania w willi i zmuszony do jej opuszczenia w 1956 roku.

Niektóre źródła podają, że Berman spędził w Otwocku zaledwie 11 dni, wydaje się to jednak mało prawdopodobne.

W willi mieści się obecnie Muzeum Ziemi Otwockiej.

Odległość do kolejnego punktu: 4,4 km

W prawo w ul. Andriollego, na rondzie w lewo w ul. Matejki. Z ul. Matejki przechodzącej w ul. Batorskiego w prawo w ul. Tysiąclecia. Prosto do skrzyżowania z ul. Ambasadorską

Willi ppłk. Józefa Światła

6

ul. Ambasadorska

- *Tu mówi Józef Światło* – tak zaczynała się popularna w latach 50. audycja zakazanego "imperialistycznego Radia", w której były wysoki funkcjonariusz PRL-owskiej bezpieki opowiadał o kulisach wielkiej polityki i zbrodniach popełnianych przez urzędników komunistycznej Polski. Audycje rozpoczęły się we wrześniu 1954 roku i emitowane były przez ponad dwa lata, przyciągając przed odbiorniki wielotysięczne rzesze Polaków. Każdy z nich chciał usłyszeć co ma do powiedzenia były funkcjonariusz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, który w amery-

kańskim studio Radio Wolna Europa dzielił się ze słuchaczami swoją wiedzą o aparacie represji w ludowej Polsce.

Józef Światło, pierwotnie Izaak Fleischfarb – wysoki funkcjonariusz Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, m.in. wicedyrektor Departamentu X MBP.

Ppłk. Józef Światło

III. Śladami PRL-u

W młodości działał w organizacji syjonistycznej *Gordonia*, a następnie od 1933 roku w Komunistycznym Związku Młodzieży Polskiej w Krakowie.

W 1943 roku wstąpił do polskiej dywizji Zygmunta Berlinga, służył w 1 Polskiej Dywizji im. Tadeusza Kościuszki. Po ujawnieniu swojej komunistycznej przeszłości szybko awansował, już w 1943 roku został podporucznikiem i oficerem politycznym współpracującym z NKWD.

W październiku 1944 roku został odkomenderowany do jednej z grup operacyjnych NKWD stacjonujących w Otwocku, która wraz z praską grupą operacyjną przeprowadzała aresztowania wzdłuż tzw. linii otwockiej. Największym jej osiągnięciem było aresztowanie uczestników tajnej narady AK w Józefowie. Światło brał także udział w rozpracowywaniu i porwaniu w marcu 1945 roku 16 przywódców Polski Podziemnej.

Był jednym z organizatorów referendum i wyborów w 1947 i 1952 roku, a następnie odpowiedzialnym za ich sfałszowanie.

W tym czasie mieszkał w letniej willi przy skrzyżowaniu ulic Tysiąclecia i Ambasadorskiej. Wraz z rodziną spędzał

w niej lato. Ciekawostką jest sposób w jaki była chroniona. Strażnicy grabili pasy ziemi, jak na granicy, aby widoczne były wszelkie ślady naruszenia terenu.

Światło w zeznaniach świadków przedstawiany jest jako złodziej i sadysta. *Aresztowanych w śledztwie bito, maltretowano. Prowadził [przesłuchania] Żyd, porucznik UB – Światło. Jeden z najgorszych prześladowców AK. Zwyrodniałec mający na sumieniu znęcanie się na 60-letnią kobietą podejrzaną o sympatię do AK* – napisano w jednym z raportów podziemia.

Okradał swoje ofiary, rabował meble, biżuterię, ubrania. Przechowywał je właśnie w otwockiej willi.

5 października 1954 roku podczas wizyty służbowej w Berlinie Wschodnim Józef Światło zbiegł do strefy francuskiej, następnie został przewieziony do USA, gdzie otrzymał azyl i dzięki swej zbrodniczej przeszłości podjął współpracę z wywiadem RFN.

Odległość do kolejnego punktu: 1,3 km

W prawo w ul. Bracką, w lewo w ul. Okrzei do ul. Marusarzówny. W lewo ul. Turystyczną i w prawo w ul. Komunardów.

Dom Dziecka przy ulicy Komunardów

7

ul. Komunardów 10

Wybudowany w 1951 roku przez rząd Korei Północnej budynek Domu Dziecka już w listopadzie tego samego roku przyjął pod swój dach pierwszą grupę 200 młodych Koreańczyków – sierot wojennych. Do Otwocka do 1959 roku przyjechało aż 600 dzieci, mieszkały nie tylko przy ul. Komunardów, lecz także w Domu Dziecka przy ul. Zacisznej i przy ul. Bernardyńskiej w Soplicowie.

Kim Ir Sen w Otwocku. 1956 rok

4 lipca 1956 roku Dom Dziecka przy ul. Komunardów odwiedził ówczesny przywódca Korei Północnej. W księdze pamiątkowej zachował się jego odręczny wpis: *Wiecznie będzie trwało w sercach narodu koreańskiego dobrodziejstwo, którego udzielał naród polski w wychowaniu naszych uczniów i dzieci.*

Ostatni Koreańczyk wyjechali z Otwocka w 1959 roku. Pamiątką po nich są tablica w holu i dwa pomniki przyjaźni, dwa niepozorne obeliski zbudowane rękami wychowanków.

Jeden stoi na tyłach domu przy ul. Komunardów, drugi przed opustoszałym Domem Dziecka przy ul. Bernardyńskiej.

Za pomnikiem w Świdrze dzieci po-

sadziły tysiąc drzewek, z których obecnie powstał już las.

Pod koniec 1959 roku Kim Ir Sen zdecydował o powrocie wszystkich Koreańczyków do dawnej ojczyzny.

Dla dzieci była to niewyobrażalna tragedia. Bardzo związały się z Polską, tu znalazły nowych rodziców, miały przyjaciół, mówiły po polsku i nagle musiały to wszystko rzucić i wracać do kraju, który ledwo pamiętały.

Odległość do kolejnego punktu: 2 km.

W prawo w ul. Wojska Polskiego, w lewo w ul. Jana III Sobieskiego. Dojeżdżamy do ul. Kołłątaja i skręcamy w prawo. Z ul. Kołłątaja skręcamy w lewo w ul. Rzemieślnicza. Przejedźmy ul. Górną w stronę przejścia przez tory. Idziemy w prawo po prawej stronie torów kolejowych.

Od pijackiej awantury do spalenia posterunku Milicji

8

przy dworcu PKP

7 maja 1981 roku, gdy rozjuszony tłum chciał zlinczować milicjantów, ocalili ich zniemowidzeni przez reżim działacze opozycji.

Zaczął się od incydentu w dworcowym bufecie. Ekspedientka, podczas dyskusji o kauce, zagroziła dwóm pijanym mężczy-

runkiem zaczął gromadzić się tłum nerwowo reagujący na krzyki aresztowanych. Po chwili z tłumy zaczęły rozlegać się głosy, że należy *rozprawić się z milicjantami.*

Tłum stawał się coraz bardziej agresywny. Próbowano wyważyć drzwi do posterunku oraz domagano się wydania jednego z milicjantów, uważanego za szczególnie agresywnego.

Posterunek Milicji Obywatelskiej w Otwocku

znom, że zadzwonił po milicję. Chuligani, uzbrojeni w kamienie, ruszyli na posterunek, gdy wybili kilka szyb, brutalnie zostali zatrzymani przez milicjantów. Pod poste-

Zaalarmowani zostali ludzie z *Solidarności*, na miejscu zająć pojawił się szef Komisji Interwencji Praworządności Regionu Mazowsze – Zbigniew Romaszewski.

Wiedząc o łamaniu prawa przez milicjantów, musiał jednak stanąć w ich obronie.

W tym samym czasie na miejscu pojawili się prokurator, komendant MO i oddziały ZOMO. Czekwały na rozkaz pacyfikacji, jednak wszyscy zdawali sobie sprawę, że może to zaognić i tak trudną sytuację w całym kraju. Przedstawicielom *Solidarności* udało się przekonać prokuratora, by wstrzymał akcję.

Wśród tłumu pojawiły się plotki, jakoby milicjanci pobili do nieprzytomności obu chuliganów. W tłumie zawrzało. Posterunek Milicji polany został benzyną, nawoływano: *Solidarność! Wychodź, podpalamy.*

W ostatniej chwili pojawili się Zbigniew Bujak i Adam Michnik, wraz z nimi przyjechali zatrzymani, którzy przedstawili się przez megafon. Adam Michnik

tłumaczył, że obaj zatrzymani są wolni, i dał gwarancję, że nie zostaną ponownie zatrzymani. Deklarował, że w przypadku aresztowania on sam także pojawi się pod posterunkiem.

O trzeciej w nocy tłum zaczął się rozchodzić, zamieszki jednak trwały. Po południu następnego dnia pod posterunkiem zebrała się grupa, która go podpaliła. Utrudniano pracę straży pożarnej, w skutek czego do godziny 19 budynek spłonął doszczętnie.

Po mieście krążyły grupy chuliganów próbujące niszczyć sklepy i wagony stojące na bocznicach. Działacze otwockiej *Solidarności* apelowali o spokój. Miasta zaczęły pilnować patrole składające się ze związkowców i ochotników, zastąpiły one milicjantów, którzy zniknęli z ulic.

Bibliografia

Archiwa:

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Oddział w Otwocku – Akta Miasta Otwocka

Książki:

1. Edmund Diehl, *Wille w Otwocku i warunki pobytu tamże*. Warszawa 1893 r.; 2. *Przewodnik po Otwocku i jego okolicach na rok 1906 r.*; 3. Edward Kasperowicz, Witold Kasperowicz, *Otweek – Uzdrowisko, Informator 1925 r.* Reprint, Otweek 2010 r.; 4. B. Łażewski, *Świder i jego okolice*. Warszawa 1936. Reprint, Józefów 2010 r.; 5. Cezary Jellenta, *Sosny Otwockie. Obraz Miasta – Uzdrowiska*. Warszawa 1935 r. Reprint, Otweek 2000 r.; 6. Przemysław Bogusz, *100 lat Towarzystwa Przyjaciół Otwocka 1912–2012*. Otweek 2012 r.; 7. Witold Stefan Trybowski, *Dzieje Otwocka Uzdrowiska*. Otweek 2012 r.; 8. Marian Gagała, *Otweeka służba zdrowia w chaosie XX w.* Otweek 2008 r.; 9. Zbigniew Nosowski (red.), *Zaczął się sto lat temu. Historia parafii św. Wincentego á Paulo w Otwocku 1911–2011*. Otweek 2011 r.; 10. Sebastian Rakowski, *Zarys dziejów IV Rejonu Obwodu Okregu Warszawskiego Armii Krajowej*. Otweek 2009 r.; 11. Sebastian Rakowski, *Oddział Skrytego*. Otweek 2011 r.; 12. Anna Mieszkowska (opr.), *Matka dzieci Holocaustu. Historia Ireny Sendlerowej*. Warszawa 2004 r.; 13. Barbara Matysiak, *Spacerkiem po otwockich ulicach*. Otweek 2002 r.; 14. Jan Tabencki (opr.), *Michał Elwiro Andriolli artysta, patriota, wizjoner*. Warszawa 1998 r.; 15. Calek Perechodnik, *Spowiedź*. Warszawa 2004 r.; 16. Ita Kalisz, *Cadykowy dwór niegdyś w Polsce*. Warszawa 2009 r.; 17. Marian Domański, *Moje drogi dzieciństwa 1939–1945*. Otweek 2005 r.; 18. Symcha Symchowicz, *Pasierb nad Wisłą*. Warszawa 2005 r.; 19. Maria Thau (Weczer), *Powroty*. Kraków 2002 r.; 20. Stefan Wajdenfeld, *Droga lodowa*. Lublin 2002 r.; 21. *Z „Czarnej Księgi” komunizmu*. NKWD „Smierszcz” i „Informacja” WP w Warszawie i okolicach 1944–1945; 22. Sławomir Kalbarczyk, *Sowieckie represje wobec polskiego podziemia niepodległościowego w Warszawie i okolicach na przełomie 1944 i 1945 roku*; 23. Tomasz Kozłowski, *Historia PRL-u. Opozycjoniści w obronie MO*; 24. Piotr Zychowicz, *Poszukiwany Józef Światło*; 25. Jacek Topyło, *Dossier oprawców (2). Józef Światło vel Izaak Fleischfarb, wicedyrektor Departamentu X MBP*

Prasa:

Gazeta Otwocka, Linia Otwocka, Tygodnik Regionalny – różne artykuły na przestrzeni wielu lat.